

محتوای مناسب برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از دیدگاه معلمان و دانش آموزان

سیده زینب موسوی^۱، محمدحسن میرزاحمدی^۱، * امید مسّاح^۲

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی محتوای مناسب برای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از نظر دانش آموزان و معلمان است.

روش بررسی: این پژوهش از نوع پیمایشی است. به روش تصادفی خوشه‌ای، ۲۱۰ دبیر و ۳۷۰ دانش آموز از دانش آموزان دوره متوسطه (دختر و پسر) شهر همدان و دبیران دبیرستان‌های مربوطه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از دو پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. در نهایت اطلاعات اخذ شده از ۳۶۳ دانش آموز و ۲۰۰ دبیر با استفاده از آزمون‌های آماری مجذور خی، فریدمن و تی مستقل تحلیل شد.

یافته‌ها: بیشترین توافق برای محتوای مناسب درسی از نظر گروه‌ها به ترتیب مهارت‌های «نه» گفتن به خواسته‌های نامعقول دیگران، چگونگی تأثیر دوستان در ابتلا و پیشگیری از اعتیاد و مهارت‌های تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط با دیگران است. بین سه مولفه علل، آسیب و پیشگیری از اعتیاد از نظر اهمیت تفاوت معناداری وجود نداشت. بین نظرات گروه‌های مختلف (معلمان و دانش‌آموزان) و جنسیت مختلف تفاوت معنادار وجود داشت.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که از نظر معلمان و دانش‌آموزان مطرح کردن این مباحث در کتب درسی دوره متوسطه مناسب است. اما برای مطرح شدن آن باید روی مباحثی که بیشترین میزان توافق بر سر آن وجود دارد تأکید شود.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی، اعتیاد، پیشگیری، علل، آسیب‌ها

۱- کارشناس ارشد علوم تربیتی، دانش‌آموخته دانشگاه شاهد، تهران، ایران

۲- دکترای فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، دانشیار دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شاهد، تهران، ایران

۳- پزشک، درمانگر اعتیاد، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۹۲/۰۹/۲۳

پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۰۴

* **آدرس نویسنده مسئول:**

تهران، اوین، بلوار دانشجو، بن‌بست کودکیار، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد

* **تلفن:** ۲۲۱۸۰۰۹۵ (۲۱) ۹۸+

* **رایانامه:** omchomch@gmail.com



مقدمه

دوران نوجوانی، دورانی پرتلاطم و پرفشار است که با تغییرات بلوغ هم‌زمان است و ممکن است فرد قبل از اینکه خود را بیابد، دچار اختلال یا اغتشاش در نقش خود و بحران هویت گردد. دوران کودکی، دوران آرامش و سکون است، ولی نوجوانی دوره آشوب درونی و انقلاب شخصیت است. نوجوان در وضعیتی بین دو مرحله کودکی و بزرگسالی قرار گرفته و زیر فشار و انتظارات این وضعیت قرار دارد. این عدم اطمینان نسبت به هویت و نقش خود، موجب بروز مشکلات زیاد برای نوجوان می‌شود و او را حساس و بی‌ثبات می‌سازد (۳-۱). باتوجه به ساختار جمعیتی کشورمان و فراهم بودن بستر لازم برای شیوع اعتیاد در بین جوانان، بیش از نیمی از جمعیت کشور از این گروه در معرض خطر هستند. سوء مصرف مواد مخدر در بسیاری از افراد از سن دبیرستان آغاز می‌شود، بنابراین یکی از مهمترین راهکارهای کاهش مصرف مواد مخدر در بزرگسالی، کنترل آن در نوجوانی است (۴). مدارس مکان خوبی برای اجرای برنامه پیشگیری از اعتیاد است؛ زیرا نوجوانان بخشی از اوقات خود را در مدارس می‌گذرانند. سطح معلومات دانش‌آموزان درباره مضرات مواد و عواقب بهداشتی، فردی و اجتماعی آن را می‌توان در دوره تحصیل افزایش داد. به این منظور باید اطلاعات مورد نظر را در کتب درسی مختلف از قبیل ادبیات فارسی، زبان خارجی، زیست‌شناسی، علوم، تاریخ، جغرافیا، دانش اجتماعی، تعلیمات دینی، اخلاق و معارف اسلامی گنجانند. برای اینکه دانش‌آموزان با جنبه‌های مختلف مواد و نتیجه سوء مصرف آنها آشنایی حاصل کنند و مطالب یاد گرفته به سرعت دچار فراموشی نشوند، لازم است مطالب به صورتی ساده ولی جالب در دروس مختلف و سالهای متوالی تکرار شوند (۸-۵، ۲).

در حال حاضر سه راهبرد برای محدود کردن سوء مصرف مواد در اغلب کشورهای جهان وجود دارد: راهبرد قانونی، تربیتی-آموزشی و درمانی.

راهبرد قانونی شامل راههای قانونی جلوگیری از پخش یا استفاده از مواد است. راهبردهای درمانی نیز بعد از معتاد شدن افراد برای بازگرداندن به حالت طبیعی و ترک اعتیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما راهبرد آموزشی-تربیتی یک روش پیشگیرانه است. راهبردهای تربیتی در حال حاضر از جایگاه بسیار بالایی برخوردار است (۹). از مهمترین فعالیتها در این زمینه آگاهی دادن به افراد مختلف جامعه در مورد علل روی آوردن به مواد، تأثیر داروها و خطرات بدنی و روانی-اجتماعی استفاده از مواد می‌شود. در حال حاضر بهترین مکان برای انجام چنین برنامه‌های پیشگیرانه مراکز آموزشی مانند مدارس است (۱۲-۱۰).

دو طرح مشهور در این زمینه در آمریکا اجرا شد. یکی «طرح هشدار» که در مدارس متوسطه شهرهای کالیفرنیا و اورگون انجام گرفت و همچنین طرح بسیار مشهور «آموزش مقاومت در برابر سوء استفاده از داروها» بود، که در آن مهارتهای مقاومت در برابر فشار همسالان، برای استفاده از داروها آموزش داده می‌شد. این برنامه به مقوله‌های زیر می‌پرداخت: فراهم کردن اطلاعات صحیح در مورد تنباکو، الکل و داروها؛ آموزش روشهایی به دانش‌آموزان برای مقاومت در برابر فشار همسالان؛ آموزش روی آوردن به روشهای مناسب برای مقابله با تنش‌های زندگی به جای استفاده از دارو و بالا بردن عزت نفس در دانش‌آموزان (۱۵-۱۳).

ایزن و همکاران (۲۰۰۲ و ۲۰۰۳) در پژوهشی طولی تحت عنوان «آموزش مهارتهای مقابله‌ای به نوجوانان مؤثرتر از مراقبت‌های معمول در مصرف کردن و به تأخیر انداختن مصرف مواد در مدارس متوسطه است» نشان دادند که اطلاعات پیش‌آزمون ۶۲۳۹ نفر دانش‌آموز پایه هفتم تفاوت معناداری نسبت به نمرات پس‌آزمون آنها داشت. بدین معنی که در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل میزان مصرف مواد به‌طور معناداری از خط پایه پایین‌تر آمده بود (۱۶، ۱۷). بوتوین و همکاران (۱۹۹۰)، در پژوهشی ۴۴۶۶ دانش‌آموز از مدارس نیویورک را طی سه سال تحت بررسی اثربخشی برنامه شناختی-رفتاری پیشگیری از سوء مصرف مواد قرار دادند. در این بررسی دانش‌آموزانی که حداقل ۶۰ درصد برنامه مداخله را دریافت کردند، کاهش معناداری در مصرف مواد نشان دادند (۱۴). رحمتی (۱۳۸۳) در پژوهشی اثر آموزش مهارتهای مقابله‌ای را بر نگرش نسبت به سوء مصرف مواد بر روی حدود ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانهای استان کرمان بررسی کرد. نتایج نشان داد که آموزش در تغییر نگرش و ایجاد نگرش منفی نسبت به سوء مصرف مواد در سه حیطه شناختی، نگرشی و رفتاری مؤثر است (۱۸). میرجانی اقدام و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی تأثیر متون آموزشی تهیه شده در زمینه اعتیاد و عوارض آن بر میزان آگاهی دانش‌آموزان پسر مقاطع مختلف تحصیلی منطقه ۱ شهر تهران» نشان دادند که: میانگین نمره آگاهی قبل و بعد از مداخله در هر سه مقطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه معنادار بوده است. با توجه به نتایج می‌توان چنین عنوان کرد که آموزش، بر افزایش سطح آگاهی دانش‌آموزان مقاطع تحصیلی در زمینه اعتیاد و عوارض آن مؤثر بوده است (۱۹).

تمام پژوهش‌های انجام شده به اهمیت آموزشهای مدرسه‌ای برای کاهش اعتیاد و نگرش به اعتیاد تأکید دارند، اما آموزش‌هایی که معرفی می‌شوند، آموزشهای عملی و دوره‌ای است و به اهمیت تهیه محتوای منسجم برای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد در



دانش آموزان دوره متوسطه (دختر و پسر) شهر همدان و دبیران دبیرستان‌های مربوطه بوده است. روش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای بود. به این صورت که از مناطق دوگانه شهر همدان، از هر منطقه چهار مدرسه (دخترانه و پسرانه) انتخاب شد. از ۸ دبیرستان مورد بررسی (۴ دبیرستان دخترانه و ۴ دبیرستان پسرانه) ۲۱۰ دبیر و ۳۷۰ دانش‌آموز مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت ۲۰۰ پرسشنامه مربوط به دبیران و ۳۶۳ پرسشنامه مربوط به دانش‌آموزان در تحلیل نهایی مورد بررسی قرار گرفت. از ۲۰۰ نفر از دبیران نمونه تحقیق، ۴ نفر فوق‌دیپلم، ۴۴ نفر لیسانس، ۵۲ نفر فوق‌لیسانس بودند.

کتب دوره متوسطه در کاهش اعتیاد پرداخته نشده است. پژوهش حاضر به دنبال بررسی نظرات دانش‌آموزان و دبیران دوره متوسطه در مورد محتوای مناسب برای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد است که مشخص کند بیشترین میزان توافق برای محتوای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از نظر آنها کدام است؟ و بین سه مؤلفه علل، آسیبها و پیشگیری از اعتیاد، کدام مؤلفه از اهمیت بیشتری برخوردار است؟ و آیا بین نظرات از جهت گروه‌ها (معلمان و دانش‌آموزان) و جنسیت تفاوت وجود دارد؟

روش بررسی

جامعه آماری این پژوهش پیمایشی شامل دو گروه اصلی یعنی

جدول ۱. تعداد و جنسیت نمونه‌ها

گروه‌ها	مونث	مذکر	جمع
دبیران	۹۷	۱۰۳	۲۰۰
دانش‌آموزان	۱۷۰	۱۹۳	۳۶۳
جمع	۲۶۷	۲۹۶	۵۶۳

گویه، از شاخصهای آمار توصیفی و نمودار استفاده شده است. همچنین برای مقایسه میانگین سطح اهمیت بین سه مؤلفه علل، آسیبها و پیشگیری از اعتیاد از نظر معلمان و دانش‌آموزان، از آزمون فریدمن استفاده شده است و برای مقایسه میانگین‌های دو گروه با توجه به جنسیت از آزمون T دو نمونه مستقل استفاده شده است.

یافته‌ها

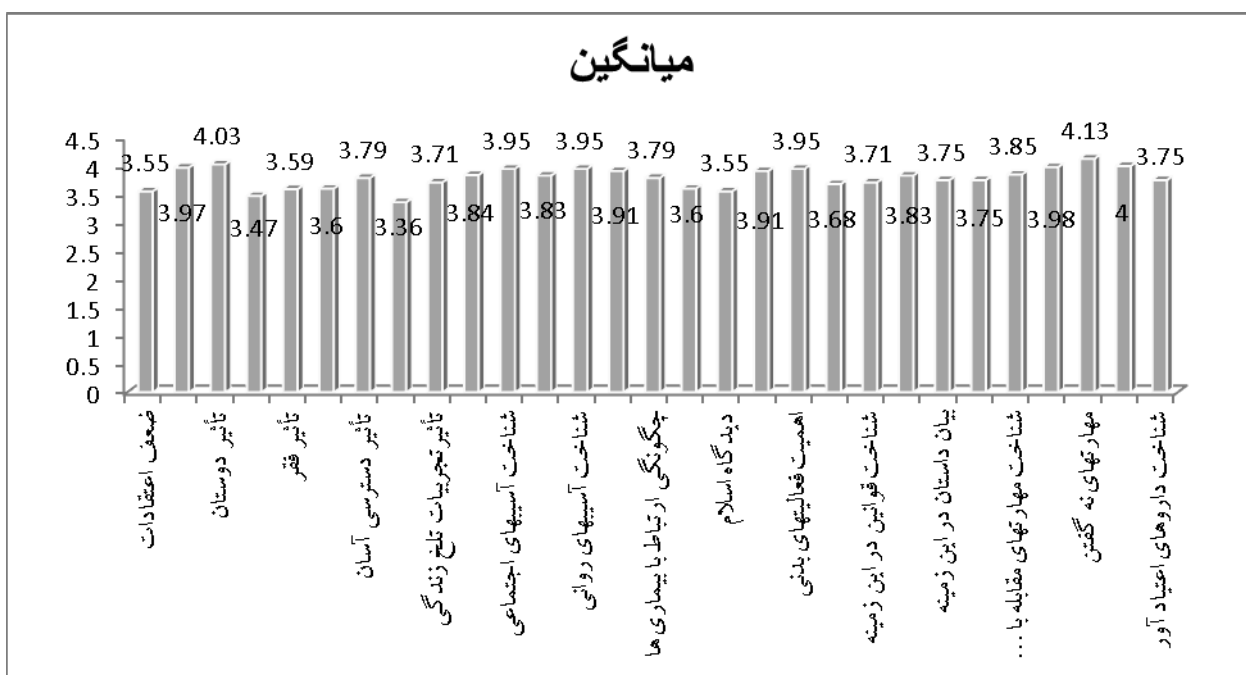
در این قسمت نخست به ارائه یافته‌های توصیفی در مورد گنجاندن محتوای مناسب برای برنامه درسی در بین گروه‌های مورد مطالعه (دانش‌آموزان و دبیران) می‌پردازیم. سپس به مقایسه میانگین‌ها بر اساس جنسیت و گروه‌ها خواهیم پرداخت و در نهایت به تحلیل واریانس دوطرفه. جدول ۲، میانگین، واریانس و انحراف معیار هر سوال به تفکیک گروه‌های مورد مطالعه آمده است. نتایج حاکی از آن است که میانگین به دست آمده، در تمام موارد از میانگین نظری ۳ بالاتر است.

در بررسی بیشترین میزان توافق برای محتوای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از نظر معلمان و دانش‌آموزان در نمودار ۱، پنج محتوای مناسب به ترتیب اولویت به قرار زیر است:

ابزار اصلی اندازه‌گیری پژوهش حاضر، شامل دو پرسشنامه است. پرسشنامه ویژه معلمان و پرسشنامه ویژه دانش‌آموزان. لازم به ذکر است که محتوای سئوالات پرسشنامه در بین گروه‌های مورد بررسی مشابه بوده است. گویه‌های پرسشنامه به سه بخش تقسیم شده است. بخش اول که شامل ۹ گویه است، میزان توافق دانش‌آموزان و دبیران برای محتوای برنامه درسی برای علل اعتیاد، ۶ گویه بعدی محتوای برنامه برای آسیبهای اعتیاد و ۱۳ گویه نیز محتوا برای پیشگیری از اعتیاد را مورد بررسی قرار می‌دهد. برای تعیین روایی^۱ پرسشنامه از ۴ نفر از متخصصین علوم تربیتی و جامعه‌شناسی استفاده شد. ضمناً سئوالات پرسشنامه در یک مقیاس ۵ تایی که در آن ۱ کمترین میزان توافق و ۵ بیشترین میزان توافق بوده، تنظیم گردیده است. برای تعیین پایایی^۲ پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای بدست آمده در مورد پرسشنامه معلمان ($\alpha=0/825$) و پرسشنامه دانش‌آموزان ($\alpha=0/920$) است که ضرایب آلفای بدست آمده، ضرایب قابل قبول است و حاکی از قابلیت اعتماد مناسب ابزار تحقیق است. به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، پس از اخذ موافقت آگاهانه از شرکت‌کنندگان و توضیح کامل درباره هدف و روش تحقیق، به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات آنان محرمانه باقی خواهد ماند. در این پژوهش برای بررسی بیشترین میزان توافق، برای هر



- ۱- مهارت‌های «نه» گفتن به خواسته‌های نامعقول دیگران شیوه‌های افزایش قاطعیت و اعتماد به نفس در نوجوانان
($X=4/13$)
($X=3/98$)
- تأثیر دوستان در ابتلا و پیشگیری از اعتیاد ($X=4/03$)
تأثیر زندگی در خانواده نابسامان در ایجاد اعتیاد ($X=3/97$)
- مهارت‌های تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط با دیگران ($X=4$)



نمودار ۱. میانگین محتواها از نظر معلمان و دانش آموزان

جدول ۲. شاخص‌های آماری گویه‌ها به تفکیک جنسیت و گروه‌ها

ردیف	محتوا	شاخص‌ها	دبیران		شاگردان	
			مذکر	مونث	مذکر	مونث
۱	چگونگی تأثیر ضعف اعتقادات مذهبی	میانگین	۴/۱۲	۴/۱۶	۳/۰۹	۳/۵۴
		انحراف معیار	۰/۹۷	۰/۹۹	۱/۳۸	۱/۳۳
۲	چگونگی تأثیر زندگی در خانواده نامناسب	میانگین	۴/۳۱	۴/۴۷	۳/۲۶	۴/۳۶
		انحراف معیار	۰/۸۷	۰/۸۱	۱/۳۹	۰/۹۶
۳	چگونگی تأثیر دوستان	میانگین	۴/۴۶	۴/۵۲	۳/۴۱	۴/۳۳
		انحراف معیار	۰/۵۵	۰/۶۲	۱/۵۹	۰/۹۷
۴	چگونگی تأثیر رسانه‌های گروهی	میانگین	۴/۰۲	۳/۸۸	۳/۱۸	۳/۴۱
		انحراف معیار	۰/۸۷	۱/۰۱	۱/۱۹	۱/۲۵
۵	چگونگی تأثیر فقر و محرومیت	میانگین	۴/۰۴	۳/۹۸	۳/۱۱	۳/۷۵
		انحراف معیار	۰/۹۴	۱/۱۳	۱/۳۹	۱/۲۸
۶	چگونگی اقتضائات نوجوانی و جوانی	میانگین	۳/۸۵	۳/۷۸	۳/۲۹	۳/۷۸
		انحراف معیار	۰/۹۸	۱/۰۵	۱/۳۰	۱/۱۶
۷	چگونگی تأثیر دسترسی آسان و زندگی در محیط‌های آلوده به مواد	میانگین	۴/۱۷	۴/۲۵	۳/۲۸	۳/۹۸
		انحراف معیار	۰/۸۳	۰/۸۷	۱/۵۲	۱/۱۶
۸	چگونگی تأثیر شکست تحصیلی	میانگین	۳/۸۵	۳/۹۵	۳/۱۵	۳/۳۶
		انحراف معیار	۰/۹۳	۴/۰۲	۱/۵۰	۱/۳۹
۹	چگونگی تأثیر تجربیات تلخ زندگی (مانند طلاق والدین، احساس تبعیض در خانواده)	میانگین	۴/۰۴	۳/۹۸	۳/۰۹	۴/۱۴
		انحراف معیار	۰/۹۹	۱/۰۱	۱/۴۴	۱/۰۸

محتوای مناسب برای علل اعتیاد



ادامه جدول ۲

ردیف	محتوا	شاخص‌ها	دبیران		شاگردان	
			مذکر	مونث	مذکر	مونث
۱۰	شناخت اثرات منفی مصرف مواد بر سلامت اعضای بدن	میانگین انحراف معیار	۴/۰۹ ۱/۲۲	۴/۴۳ ۰/۸۸	۳/۱۸ ۱/۵۹	۴/۱۴ ۱/۰۷
۱۱	شناخت آسیب‌های اجتماعی اعتیاد	میانگین انحراف معیار	۴/۳۶ ۰/۹۴	۴/۵۲ ۰/۷۸	۳/۳۱ ۱/۴۰	۴/۲۱ ۰/۹۰
۱۲	شناخت آسیب‌های اقتصادی اعتیاد	میانگین انحراف معیار	۴/۳۹ ۰/۷۳	۴/۴۷ ۰/۷۷	۳/۲۹ ۱/۴۰	۳/۹۰ ۱/۱۴
۱۳	شناخت آسیب‌های روحی و روانی اعتیاد	میانگین انحراف معیار	۴/۲۹ ۰/۹۲	۴/۳۲ ۰/۸۰	۳/۳۶ ۱/۴۳	۴/۲۳ ۱/۰۳
۱۴	تأثیر اعتیاد بر افت تحصیلی	میانگین انحراف معیار	۴/۴۱ ۰/۹۲	۴/۵۰ ۰/۷۳	۳/۲۲ ۱/۵۳	۴/۱۹ ۱/۱۴
۱۵	چگونگی ارتباط اعتیاد با بیماری‌هایی مانند ایدز و هپاتیت	میانگین انحراف معیار	۴/۴ ۰/۷۴	۴/۴۸ ۰/۷۸	۳/۰۲ ۱/۴۸	۴/۰۸ ۱/۰۹
۱۶	تقویت باورهای مذهبی	میانگین انحراف معیار	۴/۳۱ ۰/۹۳	۴/۲۶ ۰/۹۷	۳/۰۳ ۱/۳۹	۳/۶۶ ۱/۳۰
۱۷	دیدگاه اسلام درباره مصرف مواد	میانگین انحراف معیار	۴/۱۴ ۱/۰۶	۴/۰۱ ۰/۹۸	۳/۲۰ ۱/۳۴	۳/۵۰ ۱/۳۱
۱۸	اهمیت خانواده سالم و صمیمت در خانواده	میانگین انحراف معیار	۴/۴۱ ۰/۷۷	۴/۵۰ ۰/۶۵	۳/۲۰ ۱/۵۱	۴/۲۳ ۱/۰۰
۱۹	اهمیت فعالیت‌های بدنی (ورزش کردن، کار کردن)	میانگین انحراف معیار	۴/۳ ۰/۹۶	۴/۵۵ ۰/۶۹	۳/۳۵ ۱/۵۸	۴/۱۶ ۱/۰۵
۲۰	شناخت چگونگی نقش نهادهای جامعه در کاش اعتیاد	میانگین انحراف معیار	۴/۱۴ ۱/۰۱	۴/۲۱ ۰/۷۹	۳/۳۲ ۱/۳۷	۳/۶۶ ۱/۲۴
۲۱	شناخت قوانین مربوط به اعتیاد	میانگین انحراف معیار	۴/۱۹ ۰/۸۱	۴/۱۸ ۰/۷۶	۳/۲۰ ۱/۴۳	۳/۸۷ ۱/۲۰
۲۲	آگاهی از تلاش‌های مسئولین در مناطق مرزی	میانگین انحراف معیار	۳/۹۷ ۱/۱۰	۴/۱۳ ۱/۰۷	۳/۴۰ ۱/۵۲	۴/۰۹ ۱/۱۴
۲۳	بیان داستانهایی درباره زندگی افراد معتاد	میانگین انحراف معیار	۳/۹۵ ۱/۱۱	۴/۴۰ ۰/۷۳	۳/۱۰ ۱/۲۴	۴/۰۳ ۱/۰۷
۲۴	شناخت مهارت‌های مقاومت در برابر مشکلات	میانگین انحراف معیار	۴/۲۹ ۰/۹۵	۴/۴۹ ۱/۸۲	۳/۲۶ ۱/۳۸	۴ ۱/۱۳
۲۵	شناخت مهارت‌های مقابله با استرس و اضطراب	میانگین انحراف معیار	۴/۳۴ ۰/۹۱	۴/۶۵ ۰/۶۰	۳/۲۸ ۱/۵۴	۴/۲۸ ۱/۰۴
۲۶	شیوه‌های افزایش قاطعیت و اعتماد به نفس	میانگین انحراف معیار	۴/۴۸ ۰/۷۴	۴/۷۵ ۰/۴۷	۳/۳۳ ۱/۶۵	۴/۵۶ ۰/۸۴
۲۷	مهارت‌های «نه» گفتن به خواسته‌های نامعقول دیگران	میانگین انحراف معیار	۴/۳۴ ۰/۸۸	۴/۶۰ ۰/۵۴	۳/۳۴ ۱/۴۵	۴/۲۸ ۱/۰۴
۲۸	مهارت‌های تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط با دیگران	میانگین انحراف معیار	۴/۱۹ ۱/۰۳	۴/۰۲ ۱/۰۲	۳/۰۵ ۱/۵۰	۴/۲۳ ۱/۰۲
۲۹	آشنایی با انواع داروها و مواد اعتیادآور	میانگین انحراف معیار				

محتوای مناسب برای آسیب‌های اعتیاد

محتوای مناسب برای برنامه پیشگیری از اعتیاد

برای بیان سطح اهمیت بین سه مولفه علل، آسیب‌ها و پیشگیری از اعتیاد از نظر معلمان و دانش‌آموزان، از آزمون فریدمن استفاده شد. همچنین برای مقایسه میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌ها از آزمون خی



جدول ۳. مقایسه سطح اهمیت مؤلفه‌ها

میانگین رتبه	مؤلفه
۱/۹۸	علل اعتیاد
۲/۰۶	آسیبها اعتیاد
۱/۹۶	پیشگیری از اعتیاد

این سه مؤلفه برای معلمان و دانش‌آموزان در یک سطح اهمیت است و هر سه این مباحث باید به‌طور یکسان در کتب درسی گنجانده شود. برای مقایسه میانگین‌ها از جهت نظرات به تفکیک جنسیت و گروه‌ها (معلم و دانش‌آموز)، از آزمون T استفاده شد.

نتایج بدست آمده از جدول ۳، نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه برای آسیبهای اعتیاد برابر با ۲/۰۶ می‌باشد و پایین‌ترین میانگین رتبه برای پیشگیری از اعتیاد برابر با ۱/۹۶ می‌باشد. آزمون خی‌نشان داد که بین سه مؤلفه علل، آسیبها و پیشگیری از اعتیاد از نظر سطح اهمیت تفاوت معنادار وجود ندارد ($P=0/006$) و

جدول ۴. مقایسه میانگین‌ها بر حسب نظرات گروه‌ها (دانش‌آموز و معلم)

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	مقدار احتمال
دانش‌آموز	۳۶۳	۲/۴۱	۰/۷۱	۰/۳۷	$<0/001$
معلم	۲۰۰	۲/۹۰	۰/۲۹	۰/۲۴	

جدول ۴، نشان می‌دهد که بین نظرات معلمان و دانش‌آموزان درباره محتوای مناسب برای برنامه پیشگیری از اعتیاد، تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۵. مقایسه میانگین‌ها بر اساس جنسیت

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	مقدار احتمال
مذکر	۲۶۷	۲/۲۶	۰/۷۶	۰/۰۵	$<0/001$
مونث	۲۹۶	۲/۸۰	۰/۴۱	۰/۴۱	

جدول ۵، نشان می‌دهد که درباره محتوای مناسب برای برنامه پیشگیری از اعتیاد، از نظر متغیر جنسیت تفاوت معنادار وجود دارد.

بحث

در این پژوهش، برای محتوای مناسب برای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از منظر معلمان و دانش‌آموزان از دو پرسشنامه مجزا برای دانش‌آموزان و معلمان با محتوای یکسان تهیه شد. گویه‌های پرسشنامه بر اساس سه مؤلفه علل، آسیبها و پیشگیری تقسیم‌بندی شده‌اند. براساس نتایج بدست آمده، بیشترین میزان توافق برای محتوای مناسب برای برنامه درسی پیشگیری از اعتیاد از منظر معلمان و دانش‌آموزان به ترتیب، مهارتهای «نه» گفتن به خواسته‌های نامعقول دیگران، چگونگی تأثیر دوستان در ابتلا و پیشگیری از اعتیاد و مهارتهای تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط با دیگران است. این نتایج همسو با مطالعات انجام شده خارجی و تجارب قبلی دیگر کشورها است که مهارتهای ذکر شده را در

آموزش دانش‌آموزان مؤثر دانسته‌اند (۱۷، ۱۲). در سؤال دیگر پژوهش به بررسی سطح اهمیت بین سه مؤلفه علل، آسیبها و پیشگیری پرداخته شده است. بعد از انجام آزمون فریدمن و مقایسه میانگین رتبه‌ها، نتایج بدست آمده نشان می‌دهد بین این سه مؤلفه تفاوت معنادار وجود ندارد. یعنی هر سه این مؤلفه‌ها از نظر دانش‌آموزان و معلمان مهم می‌باشد و هر سه مبحث لازم است در کتب درسی بیان شود. این یافته نیز تا حد زیادی مشابه مطالعات دیگر است که تمام موارد ذکر شده را در افزایش آگاهی و مهارت دانش‌آموزان در دوری‌جستن از مصرف مواد مؤثر یافتند (۱۹، ۱۴).

از محدودیت‌های اصلی این تحقیق این است که در مورد وجود اختلاف بین نظرات معلمان و دانش‌آموزان و بین نظرات افراد مذکر و مونث از نظر محتوای مناسب برنامه درسی، پژوهش‌های مشابه قابل استنادی یافت نشد. توصیه می‌گردد برای طرح این موضوع در کتب درسی، روی مباحثی که بیشترین میزان توافق بر سر آن وجود دارد تأکید گردد. همچنین لازم است که



معلمان و دانش‌آموزان مطرح کردن این مباحث در کتب درسی دوره متوسطه مناسب می‌باشد؛ اما برای مطرح شدن آن باید روی مباحثی که بیشترین میزان توافق بر سر آن وجود دارد تأکید گردد.

پژوهش‌های بیشتر و با گروه‌های صاحب‌نظر و مرتبط بیشتری برای طراحی دروس مورد نظر انجام شود.

نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که از نظر

منابع

1. Raofi M, Razavi M. [Addiction Prevention Guid (Persian)]. First ed. Tehran. Moalefin Publication; 2000, pp: 8-9.
2. Karl P.H. Keys to Preventing Addiction in Adolescents and Young. Hooman M. (Persian translator). First ed. Tehran. Saberlin Publication; 2006.
3. Orr DP, Ingersoll GM. The Contribution of Level of Cognitive Complexity and Pubertal Timing to Behavioral Risk in Young Adolescents. *Pediatrics*. 1995; 95(4): 528-533.
4. Bashirian S, Heydarnia AR, Alahverdipor H, Hajizadeh A. [The Relationship between Self- control and Intention to Substance Abuse in Adolescents (Persian)]. *Journal of Hamedan Nursing and Midwifery Faculty*. 2013; 37: 45-53.
5. Mehryar AH, Jazayeri M. [Addiction, Prevention and Remedy (Persian)]. Tabriz. RavanPooya Publication; 1999, pp: 3-4.
6. Ra'di M, Rezaei F, Sarem N. *Addiction Prevention Guide for Family*. 4th ed. Cultural Affairs and Prevention of Kordestan Welfare Organization; 2003.
7. Jazayeri A, Soleymaninia L. *Drug Abuse Prevention Guide in Adolescence. Facts for Youth and Family*. First ed. Tehran. Danjeh Publication; 2008.
8. Faggiano F, Vigna-Taglianti FD, Versino E, Zambon A, Borraccino A, Lemma L. School-based Prevention for Illicit Drugs Use: A Systematic Review. *Preventive Medicine*. 2008; 46(5): 385-396.
9. Siegl j, Senna JJ. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law* 6th ed. St. PAUL: West Pub. 1997.
10. Tschann JM, Adler NE, Irwin CE, Millstein SG, Turner RA, Kegeles SM. Initiation of Substance Use in Early Adolescence: the Roles of Pubertal Timing and Emotional Distress. *Health Psychology*. 1994; 13(4): 326-333.
11. Dick DM, Rose RJ, Viken RJ, Kaprio J. Pubertal Timing and Substance Use: Associations between and Within Families Across Late Adolescence. *Developmental Psychology*. 2000; 36(2): 180-189.
12. Andersson T, Magnusson D. Biological Maturation in Adolescence and the Development of Drinking Habits and Alcohol Abuse among Young Males: A Prospective Longitudinal Study. *Journal of Youth and Adolescence*. 1990; 19(1): 33-41.
13. Rajaei AR, Biaz MH. [The Effects of Addiction Prevention Program on Adolescents Self- Esteem, Attitude, Tendency and Knowledge in Substance Abuse (Persian)]. *Journal of Knowledge And Research in Psychology*. 2007; 30: 72-86.
14. Botvin GJ, Baker E, Dusenbury L, Tortu S, Botvin EM. Preventing Adolescent Drug Abuse through A Multimodal Cognitive-Behavioral Approach: Results of A 3-Year Study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology (Special Series: Alcohol and Drug Use Among Youth)*. 1990; 58(4): 437-446.
15. Botvin GJ, Baker E, Dusenbury L, Botvin EM, Diaz T. Long-term Follow-up Results of A Randomized Drug Abuse Prevention Trial in A White Middle-class Population. *JAMA*. 1995; 273(14): 1106-1112.
16. Eisen M, Zellman L, Masset HA, Murray DM. Evaluating the Lionsquest, Skills for Adolescence, Drug Education Program: First Year Behavior Outcomes. *Addictive Behavior*. 2002; 27: 619-623.
17. Eisen M, Zellman L, Masset HA, Murray DM. Evaluating the Lionsquest, Skills for Adolescence, Drug Education Program: Second Year Behavior Outcomes. *Addictive Behavior*. 2003; 28: 883-897.
18. Rahmati A. [Learning Skills Training on Students Attitudes toward Substance Abuse in Kerman (Persian)]. Ph.D. Dissertation. Alameh Tabataba'ei University. 2005.
19. Mirjani Aghdam A, Farhadi MH, Eftekhari F, Fadaei E. [Evaluation of Educational Packages on Knowledge of Male Students in Tehran City about Addiction and its Complications (Persian)]. *Journal of Rehabilitation*. 2012; 12(5): 8-13.

Teachers and Students' Perspectives of the Contents of an Addiction-Prevention Curriculum

Moosavi S.Z. (M.Sc.)¹, Mirzamohammadi M.H. (Ph.D.)², *Massah O. (M.D.)³

Receive date: 14/12/2013

Accept date: 23/02/2014

1-M.Sc. of Education, Shahed University, Tehran, Iran

2-Ph.D. of Islamic Education Philosophy, Associate Professor of Education Faculty, Shahed University, Tehran, Iran

3-Physician, Addiction Therapist, Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

*Correspondent Author Address: Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Koodakyar Alley, Daneshjoo Blv., Evin, Tehran, Iran.

*Tel: +98 (21) 22180095

*E-mail: omchomch@gmail.com

Abstract

Objective: To design appropriate content for an addiction-prevention curriculum from the viewpoint of teachers and students.

Materials & Methods: In this survey 370 male and female students and 210 teachers were selected from Hamedan's high schools through clustered randomized sampling. Eventually, 363 students and 200 teachers participated in the study. Two researcher-made questionnaires were used for data collection. Data were analyzed with Chi-square, Friedman and independent T tests.

Results: The highest level of agreement reached on the content was on these skills, in order of importance: the ability to say 'no' to others' unreasonable demands, awareness of how friends can influence the desire to start or avoid addiction, and the ability to make decisions and interact with others. There was no significant difference among the three factors of causes, harms and prevention and they were all reported to be of equal importance. However, having compared the means, significant differences were found between the two groups of teachers and students and also between males and females.

Conclusion: Teachers and students believed that the inclusion of drug education in high school textbooks is important, especially regarding the topics agreed.

Keywords: Curriculum, Addiction, Prevention, Causes, Harms